

L'Acadèmia dels Prodigis

Manuel Molins

Introducció / Josep Enric Estrela

TEATRE
bromera

PERSONATGES

VICENT FERRER, dominic, predicador i assessor polític.

(1350 – 1418) 68 anys.

AUSIÀS MARC, noble i poeta. (1400 – 1459) 59 anys.

JOANOT MARTORELL, aristòcrata i escriptor. (1413 –

1490) 77 anys.

JAUME ROIG, metge i escriptor. (1400 – 1478) 78 anys.

ISABEL DE VILLENA, monja i escriptora. (1430 – 1490)

60 anys.

PAPA ALEXANDRE VI, Borja. (1431 – 1503) 72 anys.

PAPA BENET XIII d'Avinyó, el Papa Luna. (1328 –

1423) 95 anys.

DAMIÀ, frare llec de l'orde dels Jerònims. 20 – 30 anys.

JOAN FOCH, crític i investigador literari actual. 40 anys.

TEMPS I ESPAI

L'acció té lloc a l'antic refectori cistercenc del Monestir de Sant Miquel dels Reis de València. Es tracta del primer refectori construït pels monjos del Císter que va servir de menjador també als monjos jerònims fins al projecte del nou refectori que no es va acabar mai. És una sala àmplia i sòbria al costat de les cuines, ubicada en

el claustre nord amb una gran taula i alguns armaris per guardar-hi plats, gots, botelles i altres elements domèstics propis d'un refectori. A l'angle interior esquerre hi ha un pou d'on s'extrau aigua per a les cuines i per a beure els comensals. Un gran crucifix presideix l'estança. En el mateix claustre nord, trobem també un altre pou al mig de la gespa del jardinet.

Quant al temps, malgrat que la majoria dels personatges són reals i històrics, es tracta d'una història ucronica en què el temps juga d'acord amb la imaginació i les necessitats dramaturgiques. Que ningú no hi busque cap fidelitat cronològica perquè no n'hi ha: el propòsit és un altre, i el joc del temps o altres anacronismes també tenen una llarga tradició en la història del teatre. Cada personatge, però, pot aparèixer-hi com ha quedat fixat en la iconografia clàssica que millor el representa, tret de Damià, que és un jove llec completament imaginari, o Joan Foch, que va vestit a la manera actual.

ESCENA 1
UNA CITA SOTA LA PLUJA

(Nit de tempesta. La taula parada. Els llamps que no paren. El refectori ben il·luminat per ciris grossos com si foren ciris pasquals. Especialment els ciris que acompanyen el Crist sobri i magnífic que hi ha en una de les parets. Tots els personatges convocats escolten les paraules de DAMIÀ, el frare llec de l'orde de Sant Jeroni.)

DAMIÀ. Benvinguts, il·lustríssims, nobles, respectats i admirats senyors: mestre Vicent Ferrer...

BENET XIII. Mal comencem.

DAMIÀ. Què?

BENET XIII. Soc Benet XIII, Papa, més conegut com el Papa Luna, i per això, el meu nom ha d'anar el primer.

DAMIÀ. Ho sent, senyor...

BENET XIII. Santedat.

DAMIÀ. Santedat?

BENET XIII. Santedat!

VICENT. Benvolgut Pere Martínez, humilment us he de recordar que va perdre aquesta dignitat en negar-vos a abdicar com havíeu pactat. El Concili de Constança va nomenar Papa de tots els cristians

Monsenyor Ottone Colonna, que va elegir el nom de Martí V.

BENET XIII. Vós sabeu que jo era i soc el Papa.

VICENT. Perdoneu; però ara no és el moment de discutir sobre aquesta qüestió.

BENET XIII. Per què no?

VICENT. Fa una nit terrible. No és normal que València tinga un temps així. Volem saber qui ens ha citat i anar-nos-en al llit.

JOANOT. Sí, molt ben dit.

ISABEL. Tots estem cansats i necessitem retirar-nos per resar i dormir.

JOANOT. Sí, sí, d'acord; però abans ens cal sopar. Jo vinc de lluny i tinc molta gana.

VICENT. Continuem, doncs.

BENET XIII. Millor tornem a començar.

JAUME. (*Al monjo, irònicament.*) Sí, això; comença una altra vegada per *sa santedat*... Això ja no té cap importància.

BENET XIII. Que no té importància? Com pot un home com vós, culte, educat i gran metge, negar la veritat històrica?

JAUME. Em sembla que ara el que cal és saber què hi fem i per què. (*Mostrant una carta que els altres també trauen.*) Segons la cita que tots hem rebut, hi ha un tal Joan Foch que ens hi ha convocat per discutir sobre la importància de València i tots nosaltres en la cultura europea del Quattrocento. Sembla que al segle XV les nostres aportacions no van tindre equivalent

a tot Europa. Potser és exagerat, però això és el que ens diu la carta, no?

AUSIÀS. Sí; així és. Però jo també pense com mestre Vicent, amb aquest temps de mil dimonis, ens caldria retirar-nos i descansar.

(Un llamp seguit d'un tro fa tremolar els ciris i la il·luminació. Sor ISABEL es persigna i, atemorida, s'acosta a Jaume.)

JAUME. Tranquil·la, estimada Isabel; no és més que una tempesta. Ja saps que València, a vegades, té aquestes coses, és un temps tan apassionat com els seus habitants: estem a la vora de patir una sequera i de sobte, aigües, torrentades, pluges, el riu que es desborda... Massa passió. *(Al monjo.)* Tornem a començar?

DAMIÀ. *(Una mica atemorit encara.)* Benvinguts, il·lustríssims, nobles, respectats i admirats senyors: Sa Santedat Benet XIII..., mestre Vicent Ferrer, excels Ausiàs Marc...

JOANOT. Excels? Excels has dit? Quin idiota t'ha escrit aquesta salutació?

ISABEL. Potser excels és un gra massa, però Ausiàs és el millor poeta del nostre temps.

AUSIÀS. Gràcies, Isabel; però no m'agrada un títol tan pompós. Trau l'excels i continuem.

DAMIÀ. *(Continuant.)* ...poeta Ausiàs Marc..., reconegut metge i escriptor Jaume Roig, estimadíssima Isabel

de Villena; noble i gran renovador de la prosa, Joanot Martorell...

JOANOT. Això està bé; molt bé.

AUSIÀS. Podem continuar?

JOANOT. Endavant, endavant.

DAMIÀ. ...Joanot Martorell i Roderic de Borja, Papa Alexandre VI.

BENET XIII. El Borja també? Això més que una nit de llamps i trons sembla un malson concordat per Belzebú, el senyor de l'infern.

DAMIÀ. El Papa Borja encara no ha vingut perquè el temps li ho ha impedit. Però m'ha fet arribar un missatge dient que està en camí.

BENET XIII. I qui l'ha convidat?

AUSIÀS. El mateix que ens hi ha convocat a tots.

ISABEL. Un papa molt polèmic...

JAUME. (*Irònic.*) Més que Sa Santedat Benet XIII d'Avinyó?

BENET XIII. Jo?

VICENT. Mestre Roig, per favor...

JAUME. Sense polèmica no hi ha vida. Algú, no recorde qui, va escriure: «“De la discussió naix la llum”, diuen. I l'experiència demostra que, efectivament, cadascú sol quedar-se amb les mateixes conviccions que tenia abans de discutir, però més clares»¹. Agraïm també la presència del Papa Borja. Al capdavall, és un valencià políticament molt rellevant

1. Aforisme de Joan Fuster.

del nostre segle i segur que ens aclarirà més d'un punt de discussió.

DAMIÀ. Jo no soc més que un llec de l'Orde de Sant Jeroni. I encara que la Regla ens prohibeix de parlar, tinc permís per donar-los la benvinguda i explicar-los per què aquesta trobada es fa ací, al monestir de Sant Miquel dels Reis.

JOANOT. Però sigues breu, que tinc gana.

DAMIÀ. El monestir va ser construït sobre la base d'una alqueria musulmana al pla de Rascanya. Els monjos del Císter, que provenien del monestir de Santa Maria de la Valldigna, van adquirir els terrenys i els van transformar en el monestir de Sant Bernat de Rascanya o de l'Horta. Més endavant, el Papa Pau II va dissoldre aquesta comunitat i, per impuls de Ferran, duc de Calàbria, virrei i tercer espòs de la virreina Germana de Foix, s'hi va instal·lar el meu orde, l'Orde de Sant Jeroni, i li va posar per nom Sant Miquel dels Reis Mags perquè ell es considerava descendent del rei Baltasar. S'hi van fer diverses modificacions i millores sobre el primer monestir ja que els virreis volien que fos el seu panteó fins a la Resurrecció final. Però amb la invasió napoleònica, el monestir es va convertir en el seu quarter d'artilleria i va patir robatoris i una gran degradació. Més endavant, va ser transformat en una presó d'homes. Primer de presos comuns, després de presos polítics. Fins i tot va estar en perill de desaparèixer, però va ser recuperat per a la cultura i ara alberga la Biblioteca

Valenciana, el lloc de cultura que s'ha considerat el més adient per a una assemblea com aquesta. Per això, s'hi ha habilitat el primitiu refectori dels monjos del Císter i s'ha fet portar aquest gran Crist com a testimoni d'aquesta acadèmia. I ara, ja em callaré i em dedicaré a servir-los.

VICENT. Gràcies, germà. Resem i que fra Damià ens servisca com li han ordenat. En el Nom del Pare, del Fill...

ISABEL. Un moment, mestre Vicent; un moment...

JOANOT. Què passa, ara? Em mor de gana.

ISABEL. Per què fra Damià ens ha de servir?

JOANOT. Per què? Perquè és el seu deure.

ISABEL. No; en absolut.

AUSIÀS. No? Per què no?

ISABEL. Perquè nosaltres, cristians, podem i devem servir-nos.

JOANOT. Açò no és el teu convent on imposes la teua voluntat. Som uns convidats i ens han posat un monjo perquè ens servisca, quin mal hi ha? Resem i comencem a sopar, que és molt tard i amb aquest oratge...

ISABEL. Nosaltres hem de viure en la pobresa.

JOANOT. Pobresa? Això ho pots demanar als rics de la reunió. Nosaltres, els Martorell, ens hem quedat sense un cèntim.

VICENT. Per Déu Sant, bona gent; sopem i retirem-nos. Més que el menjar ens cal l'oració i la penitència. Jo soc poc menjador i menys de nit, però entenc que Joanot estiga famolenc. És jove i fort, mentre que jo...

Quant a Isabel... Em sembla molt bé el que dius, estimada, però no oblides que la pobresa que invoques no ha de ser absoluta. No podem condemnar sense més la riquesa i els seus beneficis. Tan sols Déu és l'amo i Senyor de tot. L'home ric no és més que un administrador dels bens que Déu li dona.

JOANOT. Uns bens que a mi m'han furtat entre els uns i els altres.

AUSIÀS. Els uns i els altres? És molt fàcil acusar els altres del teu mal cap.

JOANOT. Jo? Que jo?...

BENET XIII. (*Reprement el fil per aturar la discussió.*) El mateix Jesús ja ens va advertir que els pobres sempre serien entre nosaltres. O siga, que sempre hi haurà rics també. El bon cristià accepta aquesta realitat divina i prou.

ISABEL. No sé si Jesucrist admetria aquestes paraules.

BENET XIII. Ah, no? Ets una dona, que potser ets més sàvia que els grans teòlegs de l'Església?

ISABEL. No soc més que una monja franciscana. I sant Francesc practicava la pobresa i ens insistia en l'abandó de les pompes i exigències dels diners.

VICENT. Sí, així és; sant Francesc, el *poverello*, és un model a seguir. Però tu mateixa no ignores, Isabel, que en el si de la família franciscana ha aparegut un corrent radical, que proclama una pobresa extrema i afirma que Jesús i els Apòstols no tenien ni havien tingut mai cap cosa en propietat, una afirmació que el Papa Joan XXII va condemnar per heretge.

ISABEL. Radical? Un corrent radical? Per què sempre es condemna els radicals d'una banda? Per què els radicals dels diners, del poder, la usura i l'avarícia no són mai tan perseguits ni condemnats com els de la pobresa?

JAUME. Diners de tort fan veritat,
fins els teus crims perdonaran...

BENET XIII. Això és una altra impertinència.

JAUME. És un poema d'Anselm Turmeda.

BENET XIII. Un franciscà que s'ha convertit a l'Islam. Heretge. Això és el que té defendre certes causes. (*A ISABEL.*) Tu portes un convent i saps que per dedicar-se a l'oració també calen aliments, roba, plats, treballadors que conreen els camps... Una bona gestió econòmica també és un signe d'elecció divina. I més en aquests temps de pèrdua de la fe i dels valors cristians, de traïcions i rebel·lions per tot arreu. O potser creus que la condemna del revolucionari Jan Hus i el seu moviment violent exigint la reforma de l'Església va ser un moviment just i una condemna injusta? L'Església ha de mantindre l'ordre i la pau.

ISABEL. L'ordre també ha de seguir els manaments de l'Evangeli.

JOANOT. Au, vinga, ja n'hi ha prou. Jan Hus va ser justament cremat.

VICENT. No podem ignorar que també hi ha una riquesa bona de la qual ens devem alegrar: la guanyada per l'herència, el treball o l'activitat comercial. Els pobres també tenen els seus drets i els rics han de compartir

els guanys amb els necessitats per no caure en l'acumulació de bens i capitals.

JOANOT. Ni l'Església ni la societat poden permetre cap revolució. I la cavalleria és l'instrument per defensar l'ordre establert per Déu.

AUSIÀS. La cavalleria ha mort.

JOANOT. Mort? La cavalleria està més viva que mai!

JAUME. Propose una votació a mà alçada. Els qui estan a favor que el monjo Damià siga el nostre servidor que alcen la mà... (*Així ho fan BENET XIII, JOANOT i AUSIÀS.*); ara els que estan en contra (*Alça la mà ISABEL.*) i per fi les abstencions (*VICENT FERRER i JAUME ROIG.*). El resultat de la votació és clar, tres vots a favor; un en contra i dues abstencions. El monjo Damià ens servirà.

ISABEL. Falten dos vots.

JOANOT. Dos?

ISABEL. El del Papa Alexandre VI i el de qui ens ha convocat, Joan... Joan...

JAUME. Joan Foch.

JOANOT. Accepta que has perdut i prou. El Papa Borja estarà amb la majoria i Joan Foch... no sabem ni quina cara té. Resem i sopem.

(ISABEL abandona el refectori.)

JOANOT. Què et passa, ara? No saps perdre.

ISABEL. Necessite una mica d'aire.

JOANOT. Aire? Només trobaràs pluja, trons i llamps.

JAUME. Deixa-la, per favor.

VICENT. Sí, Isabel és una dona sàvia i sap el que li convé.

JOANOT. Sàvia? Una orgullosa com la seua protectora
la reina Maria.

(Un gran tro seguit d'un llamp que il·lumina l'escena. Els convocats fan el senyal de la creu i es disposen a beneir la taula. De sobte, torna ISABEL, mullada i espantada.)

ISABEL. Hi ha un mort.

JAUME. Què?

ISABEL. Hi ha un home mort al costat del pou del jardí.